

A regények kiállítása választékos illésű, finom hatású. *Brisits Frigyes*.

Világlexikon. (Második kiadás.) E lexikon első kiadásával az a bohózatba való eset történt, hogy maga a kiadó cég kobozta el. Kommunista szelleme ellen ugyanis sok panasz hangzott fel s a kiadó jónak látta a második kiadás alkalmával az elsőnek közkezen forgó «bűnjeleit» akkép tüntetni el, hogy a tulajdonosoktól visszavásárolta. Mondanom sem kell, hogy helyesen cselekedett. Még a Világlexikonéval azonos érzületű olvasó is soknak tarthatta azt a kedvezményt, melyben a lexikon egyes «nagy»-jai részesültek. Böhm Vilmos hadügyi népbiztost pl. 9 sor méltatta, míg Böhm Károlyt, a neves filozófust, csak 2 sor. Jászina 29, Agostonnak 12, Szamuellinek 13 sor jutott az «enciklopediában», mely igen mostohán bánt el azokkal a jelesekkel, kik nem a szovjet révén szereztek nemzetünknek hírt, nevet. Igaz, hogy ezzel szemben a Világlexikon első kiadása Pogány József népbiztosról is megfeledezett s e bűnös mulasztást csak a 2-ik kiadás tehette jóvá. Maliciózusok lennének-e, ha azt kérdeznék: vajjon nem e hiány pótlása tette sürgőssé a második kiadást?

A régi Világlexikonnak mégis volt egy előnye az új felett. Az első közölte a munkatársak névsorát s így — bár e névsor több homályos és ismeretlen nevet tartalmazott — a felelősségnek legalább látszatot igyekezett adni. A második kiadás sem a szerkesztőt, sem a munkatársakat nem tünteti fel.

A szerkesztőség homályban maradásért bőven kárpótol a kiadó, aki «Enciklopédia Részvénytársaság» név alatt négyszer is bemutatkozik az olvasónak: a könyv fedelén, a címlap két oldalán s az előszó alatt. Az előszó tájékoztat a lexikon szerkesztésének szempontjairól s így, aki ezt elolvassa, tisztában lehet magával a lexikonnal is.

«A Világlexikon a mai ember és nem az örökkévalóság számára készül», mondja a Részvénytársaság előszava. A műnek ez egyik legbőlcsebb mondása. Valóban: egyetlen lexikon sem készül a neandervölgyi ember számára, de az is igaz, hogy még nem volt a világon lexikon, mely oly hamar — egy év alatt — elavult volna, mint a Világlexikon.

«A szerkesztőség annál a kérdésnél, hogy miről és mennyit írjon, döntőnek a mai ember érdeklődését vette.» Ép

ezért mai embereknek és aktuális kérdéseknek oly arányban juttatott helyet a szerkesztőség, amily arányban érdeklik a jelenkort, tekintet nélkül az utókorra.» «Az, hogy valakinek a neve a Világlexikonban előfordul, még egymagában távolról sem jelent elismerést. Van a hírnek Herostratus-féle formája is.»

Ezek hát a szerkesztés szempontjai. Az utolsó mondatban idézett Herostratusról tudnivaló, hogy felgyújtotta Artemis templomát, csakhogy nevét megörökítse. A Világlexikon is megörökíti Magyarország gyujtogatóit, tán az egy Haubrich kivételével, bár el kell ismerni, hogy az első kiadáshoz képest mérsékeltlen és óvatosan ír róluk. Az első kiadásban a népbiztosokon kívül a terroristák is felvonultak a megfelelő címszók alatt, úgyhogy a régi Világlexikon abban különbözött más lexikonoktól, hogy míg ezekben a jeles emberek neve után a születési évszámot olvasható: a Világlexikon nem egy kitűnősége után a kivégeztetés gyászos dátuma állt.

De lássuk a szempontot, mely «a mai ember érdeklődését veszi döntőnek» arra nézve, «hogy miről és mennyit írjon». A Részvénytársaság felfogása szerint a mai embert elsősorban a nemzetgyűlési képviselők és primadonnák (Fedák, Petrás Sári) érdeklik, mert ezeket fölösszámmal vette fel gyűjteményébe. A sok jelentéktelen és ismeretlen név itt néha azt a benyomást teszi, mintha valami telefonkönyvből lapoznánk, melyben a telefonszámokat születési évek helyettesítik. Hát még a sok szocialista író! Lexikonunk kitűnő szimattal nyomozta ki még a megszűnt területeken is a radikális világnézetű írókat és költőket, de — részvéntünk érte! — alig akad róluk mondanivalója. Csak itt-ott merészkedik a jellemzésig, mint pl. Dévény Jenő esetében, kiről a következőket írja:

«Dévény Jenő költő, bécsi emigráns. Az emigrációban lett poétává. Egyszerű, igaz, őszinte egyéniség, erősen a magyar földben, magyar tradíciókban gyökerezik. Kötetei: Bécsi erdő, Bécsi miniatűrök, Bécsi csöndes muzsika.»

Hasonlítsuk össze a jellemzés e csöndes muzsikáját a Reményik Sándorról írt *hűvös* ismertetéssel:

«Reményik Sándor, 1890, író. Kolozsvárott él. Versek és esztétikai tanulmányokat írt. Kötetei: *Fagyöngyök*, *Rilke-fordítások*, *Csak így*, *Vadvizek zúgása*, *A műhelyből*, *Versek*».

Ki ez a Dévény Jenő? A lexikon első kiadásából kimaradt: tehát azóta felezték fel? Úgy, de neve meg ott szerepel az első kiadás munkatársai közt. Az eljárás tehát époly rejtélyes, amilyen világos másfelől.

Kik vannak benn a lexikonban s kik maradtak ki belőle? Csak futólagos számbavétel után is megállapítható, hogy hiányzanak belőle: Baros Gyula, Nagy József Béla, a Magyar Paedagogia szerkesztője, Brisits Frigyes, Hajnal István, Halász Gábor, Kortsák Jenő, Makkay Sándor, Szabó Mária, a Magyar Asszony c. folyóirat, a Mansz, Oláh György stb. — S kik vannak benn? Makay Emil, Gábor Andor (8 sor), Fodor Oszkár, az Esti Kurir szerkesztője, Pataj Sándor radikális író, Várnai Zseni szocialista költő, Várnai Dániel, Farkas Antal szocialista költő stb. stb.

Ha tekintetbe vesszük, hogy a lexikon az utóbb említett Farkas Antaltól 8 sort ír, míg Harsányi Kálmánról négyet, Áprily Lajosról meg csak harmat: világos előttünk, mily irányban orientálódik a lexikon közönségének érdeklődése. Részben a szerkesztésben nyilatkozó tendenciára, részben hanyagságra vall, hogy hány sorban emlékezik meg a lexikon a következő nevekről: Ady Endre 69, Petőfi 35, Arany 43, Vörösmartyó 20, Goethe 28, Shakespeare 38, Bárczy István 19, Bethlen István 16, Széchenyi 57 sor. Petőfiről és Vörösmartyóról tehát együttvéve sem ír annyit, mint Adyról s az utóbbiról több mondanivalója van, mint a »legnagyobb magyar»-ról. Adyról s Aranyról szólva, közli e költőkről a fontosabb irodalmat, míg Petőfinél ezt mellőzi. A Petőfiről írt kis cikk különben is oly silány, hogy még e lexikonban is szemet szúr.

Ugyanez az aránytalanság a külföldi irodalmakról szóló fejezetekben. Meglátszik, hogy a munkatársak nem kaptak utasítást arra nézve, hogy milyen szempontból kísérik végig az egyes népek irodalomtörténetét. Az angol irodalom c. fejezet pusztán nevek és évszámok felsorolása, míg az orosz irodalomtörténet rövid fejlődésrajz évszámok nélkül. Egyik helyen a filológiai, másutt a történeti, ismét másutt az esztétikai szempont az uralkodó. A balkán népek irodalmának ismertetésében is több gondot lehetne megkövetelni oly lexikontól, mely — neve után ítélve — a megszállt területeken bebocsátásra számít. Ha Cosbuc román költő erdélyi ember létére nincs címszó

alatt, mért van ott Eminescu, mikor a címszó alatt sem tudunk meg róla többet, mint az irodalomrovatban? Jovanovics Jován szerb költő halála éve is téves: nem 1914, hanem 1904. Jovanovicsnál illetet volna megemlíteni, hogy lefordította Toldit, Toldi estétjét s Toldi szerelme egy részét s hogy tagja volt a Kisfaludy-Társaságnak. Altalában külföldi íróknak pusztán adatokkal való jellemzése céltüszített dolog. Hogy az adatok a szakembert emlékeztessék, ahhoz a lexikonnak hitelesnek kell lennie; hogy a nem szakember tájékozódjék, ahhoz meg az évszámok nem elegendők.

Természetes, hogy egy a »Színházi Élet» horizontjához alkalmazkodó aktualitásokkal: tehát képviselőkkel, színésznőkkel, újságírókkal, bankigazgatókkal telt lexikonnak nincs ideje az adatok ellenőrzésére. Ahol más lexikonokból veszi át az adatokat, ott sajtóhibáknak minősíthetők tévedései; de ott, ahol az adatoknak utána kellett volna járni (Paál Árpád kolozsvári író megteszi 76 évesnek, Áprily Lajost még mindig nagyenyedi tanárnak említi) ott tévedései felszínes újságírói riportok.

Az is természetes, hogy a sok »aktualitás» miatt kevés vagy semmi tér sem jut oly dolgok tárgyalására, melyek komolyabb érdeklődés méltó tárgyai. Ha eszedbe jut a magyar agyagipar multja és fejlődése iránt érdeklődni, egyetlen szó felvilágosítást nem kapsz: ha a magyar himzések iránt érdeklődsz, magát a »himzés» szót sem találod meg; ha a híres halasi csipke érdekel, helyette Halasi Fischer Ödönre bukkansz, ki »nagykereskedő s 1926-ig a Világ rt., azóta a Magyar Hirlap rt. elnöke». Ha a magyar hegedűkészítés multja és jelene iránt szeretnél tájékozódni, hiába keresed a világhírű *Nemessányi Samu* nevét, kinek hegedűi künn vannak Amerikában és Angliában, hogy a magyar munkát dicsőítsék.

De, eltekintve e »mű» idegen szellemétől, a vele egy világnézetű kritika is kénytelen lesz elismerni, hogy szerkesztése, beosztása, képeinek ötletszerű megválogatása (pl. a poloska, szívó szájrészeivel, »nagyítva»!), a kommunistaszellemű írók nagyítása, stílusának henyesége: minden arra vall, hogy hebeburgyán készült s még azokat a részvénytársasági szempontokat sem valóította meg, melyeket az előző hirdet. Lényeges tudományos, irodalmi és művészeti kérdésekben szűkszavú,